

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Eszmetörténeti Műhely
Műhelyvezető: Dr. Fröhlich Ida DSc.

Roboz Erika

*A lesújtás motívumai a szíria-palesztinai ikonográfiában: az
Egyiptom és a levantei régió közti interkulturális kapcsolat
bizonyítékai (összehasonlító tanulmány)*

A doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. habil. Bácskay András

egyetemi docens

Budapest

2021

I. A kutatás témája és célkitűzés

Jelen doktori disszertáció az Egyiptomból származó ún. lesújtás-motívum vizsgálatával és adaptációs gyakorlatának típusaival foglalkozik Szíria-Palesztina térségének bronzkori művészetében.

A kutatás célja az ún. lesújtás-motívum kozmikus aspektusának bemutatása, mely az ókori egyiptomi művészet uralkodói szimbolikájában gyökerezik és az adaptációs folyamat révén a szomszédos kultúrák isteni világának szimbólumrendszerébe kerül, ami ebben az összefüggésben az emberi ellenség ábrázolásának elhagyásával jár együtt. Az ikonográfiai elemzés kiegészítéseként a bronzkor különböző fázisaiban zajló interkulturális, politikai, gazdasági és katonai kapcsolatok felvázolásán keresztül megismerhetővé válnak azok a vizsgált régiók arculatát formáló hatások, amelyek lehetséges tényezőként szolgálhattak az egyiptomi motívumok adaptációjának folyamatában.

A lesújtás-motívum vizsgálatokor alapvetően kerülni kívántam a *triumphus* fogalmának és vizuális ábrázolási formáinak tágabb értelmezését az ókori közel-keleti kultúrákban, helyette a motívum által kifejezett, és annak eredeti környezetében értelmezett jelentéstartalomra (diadalra) összpontosítottam.

Az Egyiptom és Szíria-Palesztina térségéből származó, a motívumot hordozó bronzkori régészeti tárgyak ikonográfiai elemzésén, illetve a motívum eredeti és új kontextusának összehasonlításán keresztül a kutatás legfőbb célkitűzése a lesújtás kozmikus értelmezésének alátámasztása, mely lehetséges intellektuális alapjául szolgálhatott

egyres istenségek és természetfeletti lények lesújtó pozícióban történő ábrázolására a sziro-palesztinai és környező ókori közel-keleti kultúrák vallási ikonográfiájában.

Az egyiptomi lesújtó jelenet ikonográfiájának értelmezési lehetőségeivel korábban több ismert kutató is foglalkozott (ld. Silvia Schoske (1982), Emma Swan-Hall (1986), Alan Schulman (1988), Othmar Keel (1997), melynek vizsgálata jól dokumentálnak számít az egyiptomi művészettörténetben. A bronz- és vaskori Szíria-Palesztina ikonográfiai szimbólumrendszerének a környező kultúrák képi világának segítségével történő rekonstruálása az ún. Fribourgi Iskola kutatóinak (Othmar Keel, Silvia Schroer 2005; 2008; 2011; 2018) nevéhez fűződik. A késő bronzkori sziro-palesztinai istenségek általános ikonográfiájának összehasonlító klasszifikációját Izak Cornelius végezte el (1994, 2004).

Jelen kutatás összehasonlító új szemléletmódja az eredeti egyiptomi jelenet egyes elemeinek értelmezéséből kiindulva, a régészeti leletanyag tárgytípusonként végzett mélyreható vizsgálatán keresztül szeretne rámutatni, hogy motívum új ikonográfiai kontextusba történő bekerülésével az adaptációs folyamat következtében megjelenő változások hogyan befolyásolhatják a motívum interpretálását annak új környezetében.

II. A követett módszertan

Az ikonográfiai elemzéshez szükséges alkalmazott módszertan az Othmar Keel, Christoph Uehlinger közreműködésével kidolgozott

komplex vizuális értelmezési rendszer Erwin Panofsky úttörő ikonográfiai és ikonológiai témájú munkái alapján meghatározott két alapvető metodológiai sémára építkezik (vö. *Methoden-Schemata*, in *Das Recht der Bilder Gesehen zu Werden: Drei Fallstudien zur Methode der Interpretation altorientalischer Bilder*, 1992): egyrészt az értelmezési folyamat felépítésére, másrészt a ábrázolás értelmezésével kapcsolatos szempontok összességére. Az értelmezési folyamat során az alkalmazott módszertanból kiindulva és az ikonográfiai szemlélettel végzett vizsgálat első fontos lépése az egyes képelemek meghatározása (vö. főbb ábrák, szimbólumok, motívumok), illetve az ábrázolás dekoratív elemeitől történő elválasztása (vö. a kép alapkontextusán kívüli elemek), továbbá az ábrázolás alaptémájának vagy alapelemeinek összességétől (vö. jelenet) történő elkülönítése. Az ábrázolás vizuális üzenetének megfejtsé érdekében kapcsolatokat kell keresnünk a kép ikonográfiai elemei (vö. kontextusa és elemeinek konstellációja) között, amelyek segítenek az ábrázolás egy vagy több lehetséges értelmezésének megfogalmazásában. Az epigráfiai és régészeti források nélkülözhetetlenek az értelmezési folyamat támogatásához, és az ábrázolt témák és jelenetek háttérének meghatározásához.

E kutatás az ikonográfiai motívumelemzés egy láncszemként egyetlen ikonográfiai elemre koncentrálna szeretne bekapcsolódni a szíro-palesztinai régió vizuális kultúrájának vizsgálatába, különös tekintettel a motívum új vizuális kontextusban kialakult változataira, melyen keresztül a motívum teljes képének összehasonlító elemzését adja. A motívum elemeinek feltárásával, eredeti kontextusának

részletes vizsgálatával és a motívum ideológiai háttérének tükrében vizsgált fejlődésének áttekintésével a jelen kutatás adalékokkal szolgálhat bizonyos jellemzőinek azonosításához, amelyek megalapozhatják a motívum más kultúrák vizuális világához történő alkalmazkodását.

A lesújtás motívum fizikai meghatározása: az lesújtás motívum jellegzetes, dinamikus mozdulat formájában jelenik meg, amely támadó gesztusként fogalmazható meg. A mozdulat legfontosabb eleme a (fegyverrel vagy anélkül ábrázolt), magasra emelt kar, amely elegendő lehet a motívum azonosításához. A mozdulat második fontos komponense a lábak helyzete, melyen belül két alkategória különböztethető meg:

1. Dinamikus: az egyik láb előre lép,
2. Statikus: lábak egymással párhuzamos elhelyezkedése (álló vagy ülő helyzet).

A vizsgálat földrajzi horizontja: az elemzéshez kapcsolódó katalógusban közölt régészeti tárgyak földrajzi megoszlásának kapcsán két fő földrajzi szempont érvényesül. Az első egy szigorúbb földrajzi szemléletmódot alkalmaz, és Szíria-Palesztina eredetere korlátozódik (modern Izrael, Jordánia, Libanon, Palesztina, Szíria). A második szempont interkulturális megközelítése, és magában foglalja a földrajzi szempontból a sziro-palesztinai régió kívülről származó, de ide kapcsolódó ókori közel-keleti tárgyakat (pl. sziro-palesztinai istenségeket ábrázoló egyiptomi tárgyak). Ennek alapján az Anatóliai-felföld és a hettita kulturrégió térségéből származó, illetve újhettita tárgyak az Égei civilizációból, illetve a Mediterráneumból és más

európai lelőhelyekről származó példákkal együtt a vizsgálat fókuszán kívülre kerültek.

A vizsgálat időbeli horizontja: a vizsgálat időkerete a középső bronzkor IA szakaszától a korai vaskor kezdetéig tart (Kr. e. 20–13. század körül). Ezek az időkorlátok illeszkednek a motívum Kültepe II-ből, illetve Szipparból (Kr. e. 19–18. század) származó gliptikában előforduló első lehetséges megjelenésével, melyet a Mariból, Eblából és Alalahból származó párhuzamok is alátámasztanak. Silvia Schroer (2018) megfigyelése alapján a motívum a késő bronzkorban érte el alkalmazásának csúcspontját, és a Ramesszida-periódus után (Kr. e. 13–10. század) viszonylag hamar eltűnt a sziro-palesztin ikonográfiából. A katalógusban közölt régészeti tárgyak időkeretének meghatározása is ehhez az elképzeléshez illeszkedik, melynek nagyobb részét a késő bronzkori példák alkotják, melyek a motívumhordozó tárgyak legnagyobb mennyiségben történő előfordulásának idejéből származnak.

A katalógusban közölt tárgyakra vonatkozó további általános megkötések: eredeti egyiptomi lesújtó jelenet, az állati ellenség legyőzéséhez kapcsolódó jelenetek (pl. vadászjelenetek, állatküzdelem, káoszküzdelem stb.).

A vizsgálat során a következő általános kérdések merültek fel, melyekre az elemzésnek alávett tárgyak adatait tartalmazó táblázatok oszlopainak elnevezése is reflektál:

- Ki a lesújtó figura (istenség/ember)?
- A jelenetben szerepel-e látható ellenség ábrázolása?
- Milyen típusú jelenetben jelenik meg a lesújtás-motívum?

- Mi a lesújtó jelenet kontextusa?
- Az alak azonosítható-e kizárólag a lesújtás-motívum alapján?
- Összefügg-e a lesújtó figura ábrázolásában megjelenő motívum és a lesújtó figura általános szerepköre között?

A motívumhordozó tárgyi anyagot az ismertetett módszertani alapoknak megfelelően ikonográfiai szempontok szerint, tárgytípusonként külön alfejezetekre bontva, időrendi sorrendben haladva vizsgáltam meg a bronzkor egyes szakaszaiban. Az ikonográfiai elemzés elsősorban a lesújtó figura azonosítására (istenség vagy ember) összpontosít, emellett elvégzi a figura tipológiai osztályozását (típus) és funkcióját (szerepkör) is.

A múltban több kiváló a késő bronzkori sziro-palesztin istenségek általános ikonográfiájával foglalkozó tárgykatalógus jelent meg (Izak Cornelius 1994; 2004), melyek alkategóriaként tárgyalják a lesújtás-motívumot. Ennek okán jelen tanulmányban el szerettem volna kerülni az elemzett tárgyak általános műtárgyadatainak szükségtelen megismétlését, ezért a fő szövegben kizárólag a leltári szám, a tárgy ábrázolására vonatkozó ábra száma (Fig.) szerepel, a tárgyhoz kapcsolódó szakirodalmi hivatkozást minden esetben a lábjegyzetben adtam meg. A vizsgált tárgyakhoz kapcsolódó teljes képanyag a doktori disszertáció mellékleteként került közlésre (Appendix II).

III. A kutatás új eredményei, tézisei

A lesújtás-motívum az ókori közel-keleti művészet egyik legjellegzetesebb ikonográfiai eleme. A pozíció klasszikus formája,

felemelt karjában általánosan fegyvert tartó, egyik lábával előre lépő emberi figura ábrázolása dinamikus mozgásként értelmezhető, és annak agresszív fellépését jeleníti meg, és egyúttal a lesújtó személy ellensége feletti hatalmát is szemlélteti.

A lesújtás-motívum a „A fáraó leveri az ellenséget” („Pharaoh smites the Enemy”) elnevezésű komplex jelenet alapvető ikonográfiai eleme az egyiptomi uralkodói művészetben. Ha eredeti kontextusában vizsgáljuk a motívum evolúcióját, dekódolhatjuk a jelenet vizuális üzenetét, amely egy kivégzési jelenet utolsó mozzanatát ábrázolja, melyben a királyi attribútumaival együtt megjelenített fáraó alakját látjuk, amint a transzcendentális szférát képviselő istenségek és szimbólumok jelenlétében sújt le ellenségére. E végső cselekmény által közvetített üzenet az egyiptomi uralkodói ikonográfia nyelvén DIADALT és GYŐZELMET jelent, és egyértelműen egyfajta vizuális propagandaként értelmezhető.

Az egyiptomi kulturális örökség e képi szimbólumának tágabb értelmezése úgy fogalmazható meg, hogy az ellenség legyőzésével a királyság intézményének defenzív szerepét hangsúlyozva felidézi a „Két ország egyesítését” a királyság megerősítése és védelmezése érdekében (világi szint). Emellett a királyság offenzív arcának ábrázolása transzcendentális jelentőséggel is bír, mely a fáraó (király) karizmatikus képességét bizonyítja, hogy az istenek segítségével együtt képes fenntartani a világrend (*ma'at*) egyensúlyát a káosz (*isfet*) erőivel szemben (kozmikus szint).

A kereskedelmi, diplomáciai, gazdasági és interkulturális kapcsolatai révén Egyiptom a középső bronzkor időszakától kezdődően, a Kr. e.

II. évezred első felétől egészen a Kr. e. I. évezredig egyre növekvő hatást gyakorolt az ókori Közel-Kelet térségére. Megfigyelhető, hogy Egyiptom művészete és kézművessége erősen ösztönözte a lokális művészeti gyakorlatot és képi ábrázolásmódot. A szomszédos kultúrák közt kialakuló kereskedelmi és kulturális hálózaton keresztül áramló import tárgyakon megjelenő egyiptomi vagy egyiptizáló motívumokat (pl. vallási szimbólumok, díszmotívumok, egyiptomi istenségek ábrázolása) többnyire díszítő elemekként használták fel a helyi művészetben, és gyakran eredeti (vallási, uralkodói stb.) kontextusukat elhagyva másolták. Az egyre növekvő egyiptomi vizuális hatás eredményeként a lesújtás-motívum a Kr. e. II. évezred első felében beszívargott az ókori közel-keleti kultúrák vallási ikonográfiájába, ahol főként a kisművészet (gliptika), illetve szórványosan a monumentális művészet (sztélék) egyik alkalmazott ikonográfiai elemévé vált. A gliptika szerepe kiemelendő motívumhordozó tárgyak tekintetében, mivel a pecséthengerek és a pecsétlők a kereskedelemben és a diplomáciában általánosan is fontos jelentőséggel bírtak, melyeket ókori tulajdonosaik saját kereskedelmi vagy politikai cselekedeteik természetfeletti erők segítségével történő megerősítésére használtak.

A lesújtás-motívum Egyiptom határain kívüli (feltehetőlegesen vélt) legkorábbi megjelenése az ókori közel-keleti ikonográfiában, az anatóliai Kanisban működött óasszír kereskedőtelep (*karum*) gliptikájában („Kültepe II pecséthenger-lenyomatok anatóliai csoportja”, Kr. e. 1974–1836 körül) a lesújtó viharisten és a bika alakjait ábrázoló kultikus jelenetekben mutatható ki, amelyet a helyi

anatoliai és mezopotámiai (óabiloni) művészet elemeit ötvöző képi világ jellemezte a régió óasszír időszakában.

A lesújtás-motívum Kr. e. 19. század közepére keltezhető óabiloni párhuzamai a mezopotámiai Szippar egyazon műhelyből származó pecséthengerein is azonosíthatóak, ahová a motívum vélhetően az ószíriai és az anatoliai gliptika közvetítésével, nem pedig közvetlenül az egyiptomi hatások révén érkezhettek meg (Beatrice Teissier). A mezopotámiai művészetben megjelenő olyan isteni entitások előfordulása, mint az ún. „lesújtó isten” (ld. viharisten vagy a viharistenként megjelenő, megistenült uralkodó) és az oroszlándémon, szintén az egymással érintkező kultúrák közötti kétirányú kapcsolat meglétét támasztja alá. A klasszikus ószíriai pecséthengerek tárgycsoportja (Kr. e. 1920–1500 körül) a lesújtó pozícióban tipikusan ábrázolt viharistenhez, illetve az uralkodóhoz (vö. az egyiptomi fáraóhoz, vagy a helyi uralkodóhoz) kapcsolódó jelenetek széles spektrumát mutatja be, amelynek képi világa Egyiptom, Anatólia, Szíria és Mezopotámia művészeti hatásainak keverékét ötvözi.

A késő bronzkor (Kr. e. 16–13. század körül), mind Egyiptomban, mind Szíria-Palesztinában egyértelműen a lesújtás-motívum zenitjének tekinthető, melynek alkalmazása további új jellegzetességekkel bővül az Egyiptomon kívüli környező kultúrák művészetében. Az egyre növekvő egyiptomi kulturális befolyás eredményeként egyes szíro-palesztinai istenségek (Ba'al, Resef) és első ízben istennők (Anat, Asztarte) lesújtó pozícióban történő ábrázolása nagy számban jelenik meg a régészeti leletanyagban, mely isteni jellemük harcias aspektusát hangsúlyozza.

A lesújtó jelenet az egyiptomi uralkodói művészetben propagandisztikus funkciót töltött be, mely a fáraó szerepének vizuális ábrázolásaként értelmezhető, mely a tökéletes uralkodó portré központi elemeként világi és kozmikus szinten egyaránt szimbolizálja hatalmának offenzív és defenzív természetét.

Az egyiptomi fáraó erejének alkalmazása tehát kétirányú: egyszerre jelenik támadó harcosként, és védelmezőként, aki birodalma érdekében teljesíti uralkodói feladatait. Az isteni hatalom e kettős természete a lesújtó sziro-palesztinai istenségek szerepkörében főként az ugariti mitológiából fennmaradt szöveges forrásokban, illetve a hozzájuk köthető mítoszok egyiptomi változataiban is visszatükröződik, mely az egyiptomi Újbirodalom panteonjába történő beépülésük után is megmaradt, és a háborúval, vagy a védelemmel, bajelhárítással, gyógyítással és a jóléttel kapcsolódott össze.

Az ókori közel-keleti panteonokban megtalálható viharistenek szerepköre hasonlóan a kozmikus egyensúly garanciájaként határozható meg, mely a meteorológiai jelenségek (viharok és esőzések) szabályozásával biztosítja a föld prosperitását, a vegetáció és a termékenység folyamatainak biztosításával és távol tartja a káoszt a rendezett kozmoszt jelentő emberi világtól. Ha a kozmikus egyensúly felborulna, az ennek következtében bekövetkező, kiszámíthatatlan következmények megzavarnák a világ körforgását. A meteorológiai jelenségek feletti kontroll elvesztése láncreakciót válthat ki, és olyan károkat okozhat, amelyek nagy hatással lehetnek az emberi populációkra.

A lesújtó pozíciót adaptáló istennők (Anat, Aszarte) valójában nem viharistenek, de mindketten a háborúhoz kapcsolódnak. Ezen kívül különféle mitológiai szálak révén kötődnek a viharistenhez, és részt vesznek a kozmikus küzdelemben. Harcias aspektusukat ábrázoló ikonográfiájukban a diadal és a hatalom vizuális szimbólumaként megjelenő lesújtás-motívum alkalmazásán keresztül egyszerre jelenik meg háborús és védő természetük.

A járványok isteneként betöltött szerepe alapján Resef eredetileg a fertőzések és betegségek felett gyakorolt ellenőrzést, de ennek révén hatalma volt az emberi világ rendezett kozmoszának elpusztítására is. Kettős képessége tükröződhet az áldozati asztal előtt álló lesújtó istenség egyiptizáló kultuszképének jóléthez és a gyógyuláshoz kapcsolódó ábrázolásában, amely nemcsak kézi támadófegyverrel, hanem a védelmet biztosító pajzzsal is rendelkezik.

Egyes eredeti elemek redukciója, például a látható ellenség eltűnése egyfajta fejlődést jelezhet, a felemelt kar vagy ököl szimbolikája maga is apotropaikus konnotációkat vet fel. Ez teszi a motívumot egy még összetettebb hatalmi szimbólummá a sziro-palesztinai istenségek ikonográfiájában. A lesújtó jelenetben megjelenő ellenséges figura segíthet a lesújtó személy azonosításában: az ellenség ábrázolása az uralkodó, míg az ellenség elhagyása az istenségek esetén jellemző.

A lesújtás-motívum értelmezése eredeti és új kontextus összehasonlításának tükrében (motívum): az egyiptomi lesújtás-motívum a politikai hatalom ideológiájának jellegzetes, transzcendentális vonatkozással rendelkező vizuális eleme. Noha az istenek is részt vesznek a jelenetben, de nem ők harcolnak, a király

viszont az általuk biztosított hatalommal cselekszik, hogy helyreállítsa birodalmában a rendet mind világi, mind kozmikus szinten. Az istenek csak közreműködnek a cselekményben, de segítségükkel erőt, fegyvert, védelmet és támogatást nyújtanak a királynak a káosz erőinek legyőzéséhez.

Egyiptomon kívül megfigyelhető, hogy néhány olyan lényeges változás következik be a lesújtó jelenetben, amely bizonyos eredeti kanonikus elemek az eredeti kompozícióból történő eltűnésével (istenek, szimbólumok, ellenség, alkalmanként fegyver) a motívum magára a lesújtó gesztusra redukálódik, mely összegző szimbólumként az eredeti jelenet teljes jelentését magában hordozza. A lesújtás-motívum értelmezése eredeti és új kontextus összehasonlításának tükrében (lesújtó figura): Egyiptomon kívül a jelenet központi alakja már nem elsősorban az uralkodó, aki a lesújtás-motívumot alkalmazza a hatalom vizuális kifejezésére és a világi és kozmikus rend helyreállításáért harcol, hanem túlnyomó részt a harcos istenségek egyike (Anat, Asztarte, Ba'al, Resef), akik mitológiájuk alapján szerepet töltenek be a kozmogóniában. Az egyiptomi fáraóval ellentétben e kozmikus kötelesség elvégzéséhez saját erejük és képességük bizonyítékként nincs szükség látható ellenségkép vagy akár fegyver megjelenítésére a jelenetben, a transzcendens szféra védelmező és segítő jelenlétét paradox módon pedig maga a lesújtó istenség képviseli. Az lesújtás-motívum isteni ikonográfiában való általános megjelenésének valószínűsített magyarázata egyértelműen összekapcsolódhat a látható emberi ellenség és a fegyver elhagyásával.

Az eredeti kontextushoz képest a motívum adaptációja apolitikus síkon mozog: a lesújtó alakok elsősorban az isteni szférába tartoznak, mely alapján arra következtethetünk, hogy az ókori közel-keleti uralkodók győzelmi ikonográfiájába nem igazán épült be a klasszikus lesújtó gesztus. Ennek megfelelően az ellenség legyőzésének vagy meggyilkolásának végső aktusaként ritkán találkozhatunk a felemelt kezében fegyvert tartó, lesújtó ókori közel-keleti uralkodó képével, akit hasonló témájú jelenetekben lándzsával vagy törrel szűrő pozícióban gyakrabban láthatunk.

A motívum ideológiai hátterének szöveges lenyomata és a lesújtás ábrázolásához kapcsolódó koncepció egyértelműen tükröződik a Bibliában is. A lesújtás-motívum az Ószövetségben is az isteni szférához kapcsolódik, és jellemzően az ellenségeit legyőző YHWH harcászati aspektusával kapcsolatban tűnik fel. A Zsoltárok könyvének cselekményleírásában említett vizuális elemek (Zsolt 110:5, 6a; Zsolt 68:21; Zsolt 21:8;) - például az ellenség üstökének megragadása; a jobb kéz, mint a lesújtást végző általános végtag; a fej bezúzása buzogánnyal (mely az egyiptomi jelenet evolúciójának korai fázisában fontos uralkodói regáliaként szerepel); a lesújtás, mint a kivégzés formájában végrehajtott isteni ítélet - mind összefüggésben állnak a egyiptomi lesújtó jelenet alkotóelemeivel és kontextusával.

A lesújtás-motívum további fejlődése nem állt meg a bronzkori civilizáció végével, fennmaradása vagy újjáéledése megfigyelhető a Kr. e. I. évezred ókori Közel-Kelet kultúráinak isteni ikonográfiájában, majd ezt követően a klasszikus ókori és az ókeresztény művészetben is. Az anatóliai és az észak-szíriai

ikonográfiai hagyományokat asszír elemekkel kiegészülő újhettita művészetben továbbra is a viharisten: Ḫalab (Aleppo) viharistene, illetve a luvi viharisten, Tarḫunzas különböző megjelenési formáinak („Bika hátán álló viharisten”; „A szőlőskert viharistene”) ikonográfiájában találkozhatunk vele. A bikán álló lesújtó viharisten ábrázolása az urartu-i (Teisheba) és a hellenisztikus-római művészetben (Jupiter Dolichenus) ábrázolt istenek alakjában él tovább.

Végkövetkeztetésként úgy vélem, hogy a lesújtás motívum kiemelt transzcendens aspektusa miatt válhatott univerzális ikonográfiai eszközzé, és úgy tűnik, hogy apolitikusan alkalmazkodott az környező kultúrák vizuális világához. Eredeti jelentésösszefüggése ellenére a lesújtás-motívum soha nem vált a helyi uralkodói ikonográfia általános vizuális eszközévé a közel-keleti művészetben. Metafizikai értelmezése alapján a kozmikus stabilitás szimbólumaként felfogható lesújtás elsődlegesen a vallási ikonográfiában azonosítható, melynek következtében jelentős szerephez juthatott Szíria-Palesztina, valamint a szomszédos Anatólia és Mezopotámia bronzkori istenvilágának ábrázolásában.

IV. A témában végzett publikációs tevékenység

A témához kapcsolódó releváns publikációk

Cornelius I. (1994), *The Iconography of the Canaanite God Reshef and Ba'al: Late Bronze and Iron Age I Periods (c 1500–1000 BCE)*

(Orbis Biblicus et Orientalis 140), University Press Fribourg, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen.

Cornelius, I. (2008), *The Many Faces of the Goddess: The Iconography of the Syro-Palestinian Goddesses Anat, Astarte, Qedeshet, and Asherah c. 1500–1000 BCE* (Orbis Biblicus et Orientalis 204), Academic Press Fribourg, Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen, Second Enlarged Edition (First published, 2004).

Keel, O. (1997), *The Symbolism of the Biblical World: Ancient Near Eastern Iconography and the Book of Psalms*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana.

Schoske, S. (1982), *Das Erschlagen der Feinde: Ikonographie und Stilistik der Feindvernichtung im alten Ägypten* (unpublished Ph.D dissertation), Heidelberg.

Schroer, S. – Keel, O. (2005), *IPIAO: Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient: Eine Religionsgeschichte in Bildern: Band 1: Vom ausgehenden Mesolithikum bis zur Frühbronzezeit*, Zusammenarbeit mit dem Projekt BIBEL+ORIENT Museum (Freiburg CH), Academic Press Fribourg.

Schroer, S. (2008), *IPIAO: Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient: Eine Religionsgeschichte in Bildern: Band 2: Die Mittelbronzezeit*, Zusammenarbeit mit dem Projekt BIBEL+ORIENT Museum (Freiburg CH), Academic Press Fribourg.

Schroer, S. (2011), *IPIAO: Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient: Eine Religionsgeschichte in Bildern: Band 3: Die Spätbronzezeit*. Zusammenarbeit mit dem Projekt BIBEL+ORIENT Museum (Freiburg CH), Academic Press Fribourg.

Swan-Hall, E. (1986), *The Pharaoh Smites His Enemies* (Münchener Ägyptologische Studien 44), Deutscher Kunstverlag, München – Berlin.

Teissier, B. (1996), *Egyptian Iconography on Syro-Palestinian Cylinder Seals of the Middle Bronze Age* (Orbis Biblicus et Orientalis Series Archaeologica 11), University Press Fribourg Switzerland Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen.

A témához kapcsolódó személyes publikációk

Roboz, E. (2019), „A „Szőlőskert viharistenének” ikonográfiája az újhettita művészetben, *Kaleidoscope: Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Kiadványok* 10.18, 1–13.

Roboz, E. (2019), „Bika hátán álló viharisten bronzszobrocskája Kelet-Anatóliából - Egy ikonográfiai kompozíció fejlődéstörténete”, *Szépművészeti Múzeum Közleményei* 124, 17–35.

Roboz, E. (2019), “Bronze Statuette of a Storm god Standing on a Bull in the Egyptian Collection: Tracking the Evolution of an Iconographic Composition”, *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts* 124, 15–34.